

Curt Weibull

KUNG BERIG, GOTERNA OCH SCANDZA

1

Vid mitten av 500-talet skrev Jordanes, en nästan okänd man, en goternas historia, "De origine actibusque getarum", ofta kallad "Getica". Arbetet, uppger han, är huvudsakligen ett sammandrag av statsmannen Cassiodorus (omkr. 490—omkr. 583) nu förlorade verk om samma ämne. I sin bok säger Jordanes, att det berättas att goterna med sin kung Berig en gång på tre båtar utvandrat från ön Scandza, från Skandinavien.¹ Enligt nära nog allmänt vedertagen uppfattning skall denna berättelse vara en urgammal tradition, en goternas stamsaga. Nära nog allmänt har berättelsen även i svensk forskning tillerkänts historisk trovärdighet. Den har ända från 1400-talet lagts till grund för en mångfald vittsvävande hypoteser och antaganden, och den vetenskapliga diskussionen har i våra dagar i stor utsträckning gällt frågan om goterna utvandrat från Gotland, från Västergötland eller Östergötland eller från båda dessa landskap. En av de senaste forskare, som anser berättelsen vara en "echte Volksüberlieferung", är professor J. Svernung. Han ansluter sig till uppfattningen, att goterna i första hand stammar från Västergötland.

Utvandringen antages ha ägt rum minst ett halvt årtusende, enligt Jordanes egen kronologi i hans gotiska kungalängd ca 1490 f.Kr., sålunda två årtusenden före den tid, då Jordanes nedskrev sin berättelse. Redan detta talar mot möjligheten av dess historiska trovärdighet. En tradition, som bevarats i muntlig form

¹ *Jordanes, De origine actibusque getarum. Monumenta Germaniæ historica. Auct. antiqv. V: 1.* — Berättelsen har ansetts härröra från Cassiodorus Senators nu förlorade arbete i tolv böcker om goterna. Fullt säkert är detta dock inte. Jordanes själv säger i sitt företal, att hans bok är ett sammandrag av Cassiodorus verk. Han tillägger emellertid, att han i början, i slutet och flerstädes i mitten inblandat vad han funnit passande ur grekiska och latinska historiska arbeten. Vilken omfattning dessa tillägg haft är ett problem, som på grund av det torftiga källmaterialet inte kan fullkomligt lösas. *Real-Encyclopädie d. class. Altertumswissenschaft, IX, s. 1920.* Den historiska trovärdigheten av berättelsen om goternas utvandring från Scandza har ansetts garanterad av att den skulle vara hämtad från den berömde statsmannen Cassiodorus arbete om goterna. *Hachmann, R., Die Goten und Skandinavien, s. 38,* tillskriver Ablavius berättelserna om goternas utvandring och folken på Scandza. Cassiodorus är enligt hans uppfattning väsentligen en kompilator.

i fem århundraden, undergår alltid om- och nydiktningar. Jordanes egna berättelser om goternas historia efter utvandringen från Scandza ger ypperliga exempel på en dylik diktning och på de historiska orimligheter, till vilken den kan leda. Enligt Jordanes skall goterkungen Tanausis i ett slag ha besegrat Egyptens kung Vesosis och förföljt honom ända till Egypten. På återtåget härifrån skall han ha underkuvat nära nog hela Asien. Parterna skall härstamma från goter, som lämnat Tanausis här och stannat i de underkuvade bördiga provinserna i Asien. Goternas kvinnor var enligt Jordanes amasonerna. Dessa skall bland andra krigsbedrifter ha erövrat Armenien, Syrien, Cilicien, Gallien, Pisidien, alla Mindre Asiens städer, Jonien, Eolien och i hundra år behållit herraväldet i Asien. Dessa gotiska amasoner skall även ha haft en drottning Penthesilea, som vunnit ryktbarhet i det trojanska kriget. Amasonerna uppges ha regerat ända till Alexander den stores tid. Jordanes berättar ytterligare om amasonernas män: kung Telephus, som var son till Herkules, och dennes son Euryphylus, som var en son till frygerkungen Priamus syster, skall ha deltagit i det trojanska kriget. Allt detta och mycket, mycket mera av de berättelser, som Jordanes bok innehåller om goternas äldsta historia, är rena fantastier.

Jordanes berättelse om goternas utvandring från Scandza är i dåligt sällskap. Självfallet kan den inte förkastas som historisk källa enbart för att den råkat i dåligt sällskap. Men för att kunna godtagas måste en s.k. folksägen, som först fem hundra år efter den händelse den skildrar föreligger i skriftlig form, kunna bekräftas av andra källor. Kravet är rimligt. Det kan inte, som ofta, löjligt nog, sker med dylika och liknande krav, avfärdas som s.k. hyperkritiskt. Med litterära källor kan en dylik bekräftelse inte ske. Ingen annan källa omtalar en goternas utvandring från Scandza. Inte heller, trots all möda som arkeologer och språkmän nerlagt härpå, kan berättelsen bekräftas av arkeologiskt eller språkligt källmaterial. Under dessa förhållanden kan Jordanes berättelse om goternas utvandring från Scandza lika litet som hans övriga berättelser om goternas äldsta historia tillmätas någon som helst användbarhet som historisk källa. Ur historisk synpunkt hör den liksom exempelvis Jordanes berättelse om amasonerna hemma i historiens kuriositetskabinett.

I vår tid har forskare sökt rädda Jordanes s.k. folksägen. Då denna inte kunnat bekräftas av annat källmaterial, har man istället fortsatt om- och nydiktningen. Jordanes omtalar endast en goternas utvandring på tre skepp under en kung Berig. I senare forskning har man "antagit", att de "äkta" goterna utvandrat i föga talrika skaror; dessa har senare gjort sig till "Herrenvolk", varvid så småningom efterkommande hopar av allehanda germanstammar på kontinenten utgjort en mycket stor del.² En nutida förståndsmässig omdiktning av Jordanes föreligger.

² *Svennung, J., Jordanes und Scandia, s. 210, 214.*

2

Den fråga, som främst knyter sig till Jordanes berättelse om goternas utvandring är: hur har den uppkommit? En möjlighet att förklara detta föreligger.

I en uppsats, som jag publicerade 1957, har jag sökt visa, att Jordanes berättelse om goternas utvandring från Scandza inte återgår på någon goternas egen "äkta" stamsaga, som bevarats i minnet i fem hundra år, utan är en lärd konstruktion av antikens historieskrivare. Den var, ansåg jag, ytterst grundad på en profetia hos Hesekiel och på en teori om Scandzas gynnsamma förutsättningar för folkavel och som folkens avelstation och moderssköte.¹ Antikens historieskrivare har liksom medeltidens ofta misskänts. De har i regel inte, som man i våra dagar oriktigt föreställer sig, varit grammofonliknande återgivare av traditioner. De har ofta nog bearbetat ja, helt omstöpt dessa — stundom i bestämda syften. Bland mycket annat gav namnligheter för dem upphov till vittgående slutsatser. En livlig historisk fantasi och kombinationer med för de skildrade händelserna främmande källmaterial bidrog även till denna utveckling av traditionen. Dessa historieskrivares arbete och arbetsmetoder skiljer sig i princip inte väsentligt från dem, som ofta användes av en senare tids historiker.

Ett av de element, på vilket den lärda konstruktion som möter hos Jordanes, bygger, återfann jag i en skrift av den helige Ambrosius av Milano från slutet av 300-talet i vilken denne återger profeten Hesekiels profetia. Ambrosius ändrade namnet på den i denna nämnde Gog till Goth. "Gog är Gothus", förklarade han och förlade goternas äldsta boplatser till ett land längst upp i norr. Från norr, från jordens yttersta ända skall olycka bryta in över landets innebyggare, säger även profeten Jeremias. Samma uppfattning som hos Ambrosius fann jag även i en dikt av dennes samtida Claudius Claudianus från början av 400-talet. Han skrev, att goterna fostrats i Björnens hårda, snörika himmelstreck. Goternas hemland hade sålunda vid tiden omkring år 400 förlagts till det nordligaste Europa. I anslutning härtill förlades deras hemland i de två sägenpåverkade berättelser, som Jordanes återger, till Scandza och Britannien. Dessa var de nordligaste länder man kände.

Ett andra element i konstruktionen fann jag i antikens uppfattning om Nord-europas gynnsamma förutsättningar för folkökning. "Intet himmelstreck är rikare på folk än det ripheiska", säger Valerius Flaccus i sin dikt *Argonautica*; "hur många av Mæotiens vapenföra män som än faller i eviga strider, så tryter det aldrig på fruktsamma kvinnor i stånd att fylla landet mellan de två björnarna och den stora draken (det norra himmelstrecket) med människor". För Jordanes var Scandza en ö i det nordligaste Europa, i den kalla Oceanen. Han

Curt Weibull, *Goternas utvandring från Sverige*. Scandia, XXIII, 1955—1957, s. 161. Även i tysk på någon punkt bristfällig översättning i Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhällets handlingar VI, A bd 6.

går längre än Valerius Flaccus. Scandza är för honom folkens avelstation, "officina gentium", folkens moderssköte, "vagina nationum". Goterna skall som en bisvärm ha brutit fram ur skötet av denna ö. Dessa gynnsamma förutsättningar för folkökningen synes man, märkligt nog, enligt en senare författare, Paulus diaconus, ha ansett ha sin grund i att Nordeuropa "var nedfruset av snö och köld". På grund härav, säger Paulus diaconus, födas ofantliga människomassor upp mot nordpolen.²

Goternas härkomst från ett land längst uppe i norr och Scandzas som folkens avelstation och moderssköte är hos Jordanes själva grundbetingelserna för att goterna utvandrat från Scandza. Dessa grundbetingelser är lärd konstruktion.

I min uppsats framhöll jag ytterligare, att det inte är uteslutet att Jordanes — eller redan Cassiodorus — sammanställt de folknamn han omnämner i sin berättelse om Scandza, "vagoth", "gautigoth" och "ostrogothæ" med folknamnet goter. Även från Ptolemaios, kan det tilläggas, kände han ett folk goutai, som bott på den av denne omtalade stora Scandiaön.³ Tvivel kan inte råda om att dessa folknamn avser götarna. Folknamnen götar och goter är språkligt sett två olika namn, men de återgavs på latin med ett och samma namn, "gothi". Det ligger nära, att denna namnlighet eller namnidentitet mellan goterna på Scandza och goterna på kontinenten haft avgörande betydelse för uppfattningen att goterna på kontinenten en gång kommit från Scandza, denna folkens avelstation och folkens moderssköte. Namnlighet och namnidentitet var för antikens historie-skrivare en kär och vanlig bevisgrund.

3

Min uppsats väckte ett visst uppseende. Den bröt med en traditionell uppfattning. Framför andra har professor J. Svennung uppträtt till försvar för denna.¹

Professor Svennung börjar med att säga, att "för att misstänkliggöra Cassiodorus som historisk källa, skall jag ha sökt utnyttja den i Getica förekommande sammanblandningen av vissa folk". Jag har skrivit, att Cassiodorus upptog den gamla uppfattningen att goter, geter och skyter var ett och samma folk och att han drog vittgående slutsatser från namnligheter. Med dessa ord har jag endast konstaterat två obestridda fakta. I det närmast följande skrev jag: "Nästa steg var att på goterna överföra de många och stora bedrifter, som i äldre berättel-

² Här om se numera även *Hachmann, R.*, a.a., s. 93. Även av min framställning framgår, att den pseudohippokratiska klimatläran och tesen om Nordens människorikedom är två olika teorier, som primärt inte var förbundna med varandra.

³ *Damsholt, T.*, i dansk *Historisk Tidsskrift*, 12: V, s. 490.

¹ *Svennung, J.*, *Jordanes und Scandia*. Skrifter utg. av K. humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala, 44: 2a. Först nu, något sent, det erkännes gärna, har jag kommit att läsa denna och andra professor Svennungs skrifter. Mitt intresse har tidigare varit inriktat på andra tider och historiska problem.

ser tillskrevs geter och skyter. Cassiodorus tog detta steg. I bestämd avsikt." Professor Svennung upplyser om att detta steg i verkligheten tagits långt tidigare. Det var mig inte obekant att så var förhållandet. Men jag hade ingen anledning att gå in på denna fråga. Jag skrev om Jordanes — Cassiodorus, inte om någon tidigare författare. Om Cassiodorus bestämda avsikt med att, kritiklös mot sina föregångare, taga detta steg och att i sitt verk åt goterna ge ett stort förflutet, kan inte råda tvivel. Avsikten är numera allmänt erkänd. Barbarfolket goterna skulle i ålder och bragdriktedom jämnställas med romarna, ett kärt och eftersträvat mål i 500-talets gotiska politik. Cassiodorus lyckades härmed i det historiska verk, som han sammanskrev om goternas äldsta historia.²

I min uppsats skrev jag, att Jordanes "för uppgiften om goternas vandring till Svarta havet återopar goternas gamla dikter och en goternas i övrigt okänd historieskrivare Ablavius". För utvandringen från Scandza "återopar Jordanes däremot inte några gamla dikter, inte heller någon namngiven äldre historieskrivare". Jordanes säger: "Som segrare kom goterna till de avlägsna delarna av Skytien, vilka gränsar till Svarta havet, såsom berättas i deras gamla dikter och även intygas av Ablavius." Efter dessa klara ord om innehållet i de gamla dikterna skriver Jordanes: "Jag vet inte varför Josephus, en högst sanningskär berättare ingenting nämner av det, som jag säger om goternas ursprung" (*haec vero, quae diximus de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus*). Professor Svennung menar, att en noggrann genomläsning av Jordanes berättelse visar, att dessa ord "framför allt syftar på utvandringen från Scandza". Ett antagande. Och, orden bevisar ändå i ingen mån, att berättelsen om goternas utvandring från Scandza skulle återgå på gamla gotiska dikter eller Ablavius.³ Professor Svennung synes fästa vikt vid att även Jordanes berättelse om utvandringen från Scandza återgår på gamla gotiska dikter. Om han gör detta, är det med rätta. Denna uppfattning har, utsagd eller utsagd, i hög grad bidragit till att forskningen uppfattat Jordanes berättelse som en goternas gamla stamsaga. Professor Svennung har på denna punkt i Jordanes berättelse inläst något, som inte står i den.

Än ytterligare polemiserar professor Svennung mot min tolkning av skalden Claudius Claudianus dikt. I de ord, som jag anfört ur denna, säger Claudian: "Goterna är ett mäktigt folk, som fostrats (*educat*) i Björnens hårda snörika himmelstreck." Professor Svennung har gjort iakttagelsen, att Claudian vid närmare uppgift om goternas — geternas hemort hänvisar till Donautrakten. En motsägelse synes föreligga hos Claudian.⁴ Den torde emellertid kunna lösas. Knappast ens en skald som, när han skrev sin dikt, levde vid kejsar Honorius hov i Ravenna, kan gärna ha kallat Donautrakten för Björnens hårda, snörika

² Curt Weibull, a.a., s. 164; *Svennung, J.*, a.a., s. 217.

³ Curt Weibull, a.a., s. 168; *Svennung, J.*, a.a., s. 224.

⁴ Curt Weibull, a.a., s. 170; *Svennung, J.*, a.a., s. 226.

himmelstreck. Inte heller säger Claudian i de av mig anförda orden att goterna bor där. Han säger endast att de fostrats där. Bakom ligger, så har jag förstått Claudian, en kunskap om att goterna en gång bott i trakter, som för en romare var det nordligaste norr. Möjligheten att skalden, vars fädernestad var Alexandria, verkligen ansett Donautrakten som det nordligaste norr kan dock inte uteslutas. Detsamma eller något liknande kan även gälla för Ambrosius. I varje fall är det ofrånkomligt, att Claudian säger att goterna fostrats i Björnens hårda snörika himmelstreck, landet längst upp i norr. Detta är det enda, som jag genom citatet av hans dikt velat visa. På Jordanes tid hade de geografiska kunskaperna vidgats. Scandza och Brittanien, de nordligaste länderna, hade blivit långt bättre kända och goterna flyttades till något av dessa.

Professor Svennung går även i polemik mot att jag påpekat, att Jordanes, när han skrev sitt verk om goterna, kände två berättelser om goternas härkomst. Enligt den ena skulle de ursprungligen ha bott i Brittanien, enligt den andra på Scandza. Jordanes förkastar det förra, godtar det senare. Enligt professor Svennung "kan man knappast kalla tillbörligt att parallellisera dessa uppgifter". Polemiken drabbar inte mig utan Jordanes. Denne omtalar förekomsten av de båda uppgifterna som obestridliga fakta.⁵

Även min uppfattning att goternas boplatser enligt Tacitus och Ptolemaios legat "någonstädes i de östra delarna av Mellaneuropa" har väckt polemik hos professor Svennung. "I själva verket är," skrev jag, "deras uppgifter alltför svävande för att tillåta en exakt bestämning av goternas äldre boplatser". För professor Svennung synes detta vara "att undanhålla läsaren en viktig del av sanningen; fastmer visar Tacitus, att goterna som grannar ha levat omedelbart söder om kustfolken" vid Östersjön.⁶ Jag har omnämnt detta senare. Men ingen vet hur långt söderut dessa kustfolks områden sträckt sig. Därför har jag valt den svävande bestämningen, att goternas boplatser legat någonstädes i de östra delarna av Mellaneuropa. Den torde vara korrekt.⁷

Den del av professor Svennungs polemik, som jag i det föregående diskuterat, är tämligen omfattande. Men den berör endast vad jag skulle vilja kalla utanverken i min uppsats. Huvudpunkten i denna är att Jordanes berättelse är en

⁵ Curt Weibull, a.a., s. 167; Svennung, J., a.a., s. 227.

⁶ Curt Weibull, a.a., s. 179; Svennung, J., a.a., s. 231. Om de antika författarnas uppgifter om goternas äldre boplatser se numera Hachmann, R., a.a., s. 135, 455. Hachmann finner liksom tidigare jag att uppgifterna visar, att goterna inte bott vid Östersjön utan i Mellaneuropas inland.

⁷ I ett inskjutet stycke, s. 222, behandlar professor Svennung *Getica* § 29 och framhåller att ordet Magog i denna är en konjektur av Mommsen och saknas i handskrifterna. På sina håll har detta missförstått som en polemik mot min uppsats. I denna har emellertid detta ställe i *Getica* varken använts eller nämnts. Professor Svennungs iakttagelser är inte riktat mot min uppsats. Den riktar sig utan att detta utsäges mot en hans tidigare skrift, *Historisk tidskrift* 1967, s. 83, i vilken han i sin polemik godtagit och bygger på Mommsens konjektur.

lärd konstruktion, inte en "echte Volksüberlieferung". Professor Svennung förbigår med tystnad eller behandlar denna huvudpunkt påfallande kortfattat. Det förra gäller mitt framhållande av den betydelse, som kan tillkomma att Jordanes sammanställt namnen på gotiska folkstammar på Scandza, som han själv berättar om, med de goter, som skall ha utvandrat från Scandza. Det senare gäller den helige Ambrosius genom en texträttelse i bibeln uppkomna uppgift, att goterna kom från ett land längst upp i norr. Om denna uppgift säger professor Svennung endast, att den är "en lärd teologisk konstruktion".⁸ Lika kortfattat behandlar han Jordanes ord om Scandza som folkens avelstation, "officina gentium" och deras moderssköte, "vagina gentium". Orden är, säger professor Svennung, retoriska begynnelseord, "rhetorische Anfangsworte", floskler, "flosculi". Han tillägger, att jag "ur Cassiodorus skrifter inte kan anföra något egentligt belägg för teorin om Scandzas gynnsamma förutsättningar för folkavel".⁹ Punkt och slut.

Det är självfallet riktigt, att Ambrosius utsago är en lärd teologisk konstruktion. Men professor Svennung underskattar dess betydelse. En teologisk konstruktion hade i äldre dagar en helt annan och genomgripande betydelse än i våra dagar. Ambrosius konstruktion väckte i samtiden diskussion och blev senare nära nog allmänt erkänd och begagnad. Jordanes ord om Scandza som folkens avelstation och folkens moderssköte visar evident, att bakom hans berättelse som anses återgå på Cassiodorus ligger uppfattningen om de gynnsamma förutsättningarna för folkens fortplantning på Scandza. Ön är även Europas nordligaste kalla land. Bättre belägg kan man inte begära.¹⁰

4

Professor Svennungs polemik demonstrerar en viss lärdom. Men enbart lärdom räcker inte i historisk vetenskap. En särskild bok har professor Svennung skrivit om goticismens historia.¹ I en recension av denna säger Torben Damsholt: "Med Rudbecks efterklänge i det 18. århundredes Sverige och Frankrig ender Svennungs oversigt, men dermed er goticismens historie ikke ude. Et af dens interessanteste kapitler, som endnu trænger till en nærmere udforskning, er de traditioner, som fører frem fra det 17. århundredes lærde fantasier til det 19. og 20. århundredes nationalromantiske historieskrivning eller kritisk-exegetiske forskning i de senantikke kildetexter. I denne forskning står Svennung selv som

⁸ *Svennung, J.*, a.a., s. 227.

⁹ *Svennung, J.*, a.a., s. 225, 228.

¹⁰ Sedan jag skrev denna uppsats har ännu en bok om goterna utkommit, *Studia gotica*. Stockholm 1972. Boken innehåller inget nytt om goternas utvandring från Scandza.

¹ *Svennung, J.*, *Zur Geschichte des Goticismus*. Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskaps-samfundet i Uppsala, 44: 2 13.

en fornem repræsentant for den moderne goticisme, der vil forsvare overleveringens troværdighed med navnligheder.”² Johannes Rudbeckius och Atlanticans andar svävar över denna forskning. När det gäller Sveriges äldsta historia är detta ännu ofta fallet. Historisk kritik är denna forskning främmande. Godtrogen finner professor Svennung en berättelse, som nedskrivits fem hundra år efter den händelse som den skildrar, vara en sann och oförfalskad folksägen.

De många forntida svenska kungar, om vilka Saxo berättar i sina *Gesta danorum*, ansågs en gång ha funnits till och ingick i framställningarna av Sveriges historia. Sedan långt tillbaka har de försvunnit i dessa. Även de svenska kungar, deras liv och död, om vilka Snorre berättar i *Ynglingasagan*, *Odin* och *asarna*, *Fjolne*, som drunknade i ett mjödkar, *Ingjald Illråde*, som innebrände småkungarna, *Ivar Vidfamne* och alla hans erövringar och krigsfärder, sagornas slag på *Brävalla hed* och mycket annat betraktades en gång likaledes som historiska personer och händelser. De har rönt samma öde som Saxos berättelser. Ingen svensk historiker känner saknad efter dessa kungar och händelser. Ingen svensk historiker kommer heller att sakna *Jordanes kung Berig* och de från *Scandza* på tre båtar utvandrade goterna. Allt detta har sin rätta plats i sago- och äventyrsböcker, inte i Sveriges historia. ”Jag offerar utan svårighet fröjden att se mitt land hedradt som ett folkens modersskothe”, skrev *Hans Hildebrand* för mer än hundra år sedan.

König Berig, die Goten und Scandza

In seinem Buch *Getica* sagt *Jordanes*, es werde erzählt, dass die Goten mit ihrem König *Berig* von *Scandza*, von Skandinavien, ausgewandert seien. Man nimmt an, dass die Auswanderung mindestens 500 Jahre vor der Niederschrift der Erzählung stattgefunden hat. Sie kann durch keine anderen Quellen bestätigt werden, und man kann ihr darum ebenso wenig wie anderen jahrhundertalten Volkssagen Glaubwürdigkeit und Verwendbarkeit als historische Quelle beimessen. Von historischem Interesse ist jedoch die Frage, wie die Erzählung entstanden ist.

In einem früheren Aufsatz, veröffentlicht in *Scandia* XXIII, 1955—1957, S. 161 und auf deutsch in *Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhällets Skrifter* VI, A, Bd 6, habe ich versucht zu zeigen, dass die Erzählung nicht auf eine „echte Volksüberlieferung“ der Goten zurückgeht, sondern eine gelehrte Konstruktion von Geschichtsschreibern der Antike ist. Meiner Auffassung nach gründete sie sich in letzter Hand auf eine Deutung des heiligen *Ambrosius* von einer Prophezeiung bei *Hesekiel* und auf eine Theorie über *Scandza* als der Brutstätte und des Mutterschosses der Völker. Ferner hob ich hervor, dass es nicht ausgeschlossen wäre, dass *Jordanes* die Völkernamen, die er in seiner Erzählung über *Scandza* nennt, „*vagoth*“, „*gautigoth*“ und „*ostrogothæ*“, mit dem Volksnamen *Goten* zusammengestellt und dass dies für die Auffassung von *Scandza* als der Heimat der Goten eine Rolle gespielt hat.

Professor *J. Svennung* verteidigt in seinem Buch „*Jordanes och Scandza*“, Uppsala 1967, die traditionelle Auffassung, dass die von *Jordanes* wiedergegebene Erzählung eine

² *Damsholt, T.*, i dansk *Historisk Tidsskrift*, 12: V, s. 493.

„echte Volksüberlieferung“ ist. Seine Polemik berührt hauptsächlich nur die Aussenwerke meines Aufsatzes. Die Hauptpunkte werden mit Stillschweigen übergangen oder auffallend kurz behandelt. Der vorliegende Aufsatz ist eine Entgegnung auf die Argumente, die Professor Svennung gegen meine Auffassung anführt. Historische Kritik ist der von Professor Svennung vertretenen Forschung fremd. Das ist noch häufig der Fall in der Forschung über Schwedens älteste Geschichte. Gutgläubig hält Professor Svennung eine Erzählung, die 500 Jahre nach dem geschilderten Ereignis aufgezeichnet wurde, für wahre und echte Volksüberlieferung. Die Erzählung gehört meiner Ansicht nach in das Kuriositätenkabinett der Geschichte, nicht aber in Schwedens Geschichte.

Aage Trommer

OM TOGS HASTIGHED OG FORUDDISKONTERING AF FORSINKELSER

Professor, fil. dr. Jörgen Weibull har i Scandia, bd. 37, s. 466 ff., bragt sit oppositionsindlæg mod min doktordisputats, "Jernbanesabotagen i Danmark under den anden verdenskrig" (Odense, 1971). Jörgen Weibull gør sig heri skyldig i en misforståelse, som jeg mener det rigtigst at rette.

Det er tilfældet, når han s. 474 konstaterer, at "sabotageeffekten gjorde sig . . . gällande redan i de av tyskarne fastställda tågtiderna", efter forinden at have sat et spørgsmålstegn ved, "om icke den tyska ledningen vid sin planläggning av större transporter under krigets sista år i viss utsträckning diskonterade de förseningar som järnvägssabotaget vållade".

Det kan siges helt sikkert, at dette ikke var tilfældet. Den tyske ledelse forud-diskonterede ikke nogen eventuel sabotageforsinkelse. Den tyske jernbanetrafik var jernbaneteknisk et dansk anliggende, og bortset fra orlovstogene blev de tyske tog helt fra besættelsens første dage behandlet som de godstog, de ud fra en baneteknisk synsvinkel var. Oftest var de tog, der indgik i en bevægelse, "I-tog", d.v.s. infanteritog, bestående af ni toakslede rungevogne, en officersvogn, en lukket godsvogn med luftbeskyttelsesudstyr, tolv lukkede godsvogne med bænke til mandskabet, to åbne godsvogne med luftbeskyttelsesudstyr, tretten lukkede godsvogne til heste og fjorten toakslede flade vogne til køretøjer, i alt 52 vogne oprangeret i den nævnte orden.

Disse tog (i særtogsplanerne klassificeret "G."=godstog) tildelte DSB (De danske Statsbaner) den grundhastighed, som ifølge de gældende køretidstabeller gjaldt for godstog, nemlig 40 km/t. Grundhastigheden defineres som "den hastighed, som i beregningerne (nemlig af køretiderne for de forskellige togtyper) er benyttet for horisontal bane, herunder indbefattet alle mindre strækninger".¹ Den rene køretid forøgedes ved hver igansætning med ét minut og ved hver standsning ligeledes med ét minut, ved visse stationer, hvor det var "forbundet med særlig fare at køre ud over det almindelige stoppested" dog med to minutter.

¹ Tabeller over Køretider, Kjøbenhavn 1927, p. III.

Nedenstående tabel viser dels de rene køretider for godstog på strækningen Padborg—Fredericia, dels et eksempel på minutintervallerne i en af særtogsplanerne for de tyske tog.²

	Ren køretid i minutter for godstog	Tog 9101 G.		Krydsning m. tog
		Køretid	Stat.oph.	
Padborg	9	11		
Faarhus	10	11	9	2942
Bajstrup	6	7		
<i>Tinglev</i>	10	11		
Bolderslev	6	6	10	
Hjørdkær	9	9		
<i>Rødekro</i>	12	12		
Hovslund	12	12		
Overjerstal	8	8		S
<i>Vojens</i>	5	5		S
Jegerup	7	7		2993 S
Sommersted	15	15		
Farris	8	9		S
Vamdrup	11	13		
<i>Lunderskov</i>	9	10	11	9996
Ejstrup	12	12	19	2944 & 2970
<i>Kolding</i>	11	11		
Eltang	11	11		2301
Taulov	11	11		
Hannerup	3	5		
<i>Fredericia</i>				
Samlet antal min.	185	196		
Middelhastighed	35,8 km/t			
Grundhastighed	40 km/t			

De elleve minutters længere køretid for tog 9101 skyldes fem igangsætninger og fem standsninger. Eksemplet er repræsentativt. Tog 9103 i samme særtogsplan havde en ren køretid på 196 minutter med ophold for krydsninger på 69 minutter. For tog 9107 var de tilsvarende minuttal 196 og 77, for tog 9111 196 og 74, for tog 9113 196 og 69, for tog 9115 200 og 75, for tog 9119 198 og 80, for tog 9121 200 og 90, for tog 9123 194 og 46, for tog 9127 198 og 72, for tog 9131 192 og 28 — — — og så fremdeles. De tyske tog var godstog. De kørte derfor efter godstogs art og med godstogs fart.

² Den rene køretid for godstog er hentet fra Tabel 25.A.1 af juli 1935, indsat som løbsblad i de i note 1 omtalte køretidstabeller. Køretider og stationsophold m.v. for tog 9101 er hentet fra Særtogsanmeldelse nr. 2086, Aarhus 1945, p. 34. Denne særtogsanmeldelse var gyldig fra 1. februar 1945. "S" ud for en station betyder, at krydsning med et modgående særtog påregnedes at skulle finde sted, såfremt de to tog løb samtidigt, idet planerne i øvrigt forudsatte retningsdrift. "2942" m.v. angiver nummeret på de tog, hvormed tog 9101 skulle krydse. — Tog 9101 afgik fra Padborg kl. 0,05 og ankom til Fredericia kl. 4,10.